حقیقت موندنه-راستی ازمایی
Fact-Checking

AIJU
Afghan independent Journalists Union

اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

- ټولنيزې رسنۍ د جعلي او ناسمو خبرونو د خپرېدو لامل شوي؛ نو ځکه اړتيا ده چې دا ډول خبرونه چيک شي، او له همدې امله په وروستيو کلونو کې رسنيو هم فکت‌چيک يا حقيقت موندنه پيل کړې ده.

- د فکت‌چيک يا حقيقت موندنې په پايله کې خپاره شوي مشکوک خبرونه رد او يا تاييد کيږي، په دې توګه د دروغو او ناسمو شايعاتو مخه نيول کيږي او ټولنه د ګمراه‌کوونکو څرګندونو له بدو پايلو ژغوري.

AIJU
Afghan independent Journalists Union
اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

یادونه:

اطلاعات هغه مهال د استناد وړ دي چې یوه معتبره ډېټا يې تر شا وي، یا د اطلاعاتو منبع د باور وړ وي او یا یې نورې باوري سرچینې تایید کړي؛ نو ځکه خو د حقیقت موندنې پر مهال باید دې ټکي ته پام وکړو.

AIJU
Afghan independent Journalists Union
اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

مثلا: خبری دریافت می‌کنیم که در طول یک سال گذشته ۶۰ درصد ازدواج‌ها به طلاق منجر شده است. این خبر زمانی معتبر شناخته می‌شود که آمار منتشرشده توسط نهاد مربوطه صحت آن را تایید کرده باشد.

گاهی ادعاها قابل درستی‌سنجی توسط منابع معتبر نمی‌باشد.

مثلا : فردی ادعا کرده که سربازی اجباری منجر به افسردگی جوانان می‌شود. یا سازمانی با استناد به یک نظرسنجی اعلام می‌کند که جوانان در دوره سربازی دچار افسردگی می‌شوند. احتمالا در هیچ سازمان اطلاعاتی، داده‌هایی یافت نمی‌شود که این ادعا را تایید یا رد کرده باشد.

در چنین حالتی مصاحبه با متخصصان می‌تواند بهترین راه برای درستی‌سنجی چنین ادعایی باشد. یک متخصص می‌تواند اعتبار نظرسنجی انجام شده را بررسی و نتایج حاصله را قابل اعتماد بداند یا رد کند.

AIJU
Afghan independent Journalists Union
اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

تاسو ته ویل کیږي چي دا ویډیو نن په انډونیزیا کې ثبت شوې ده.

https://www.youtube.com/watch?v=FBLzXKC2HbQ

- ایا باور کولای شی چې دا ویډیو اندونیزیا کې ثبت ده؟
- د دې لپاره چې وپوهیږئ دا ویډیو سمه ده که نه څه کول په کار دي؟
- لومړی باید باوري سرچینې وګورو چې داسې کوم خبر یې خپور کړی که نه؟
- که ممکن و، اندونیزیا کې له اړوند سرچینو سره اړیکه ټینګه کړو او په اړه یې ترې وپوښتو.

AIJU
Afghan independent Journalists Union
اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

یوه الوتکه په تایوان کی بیړنۍ ناسته کوي. تاسو د دی الوتکې ویډیو په انلاین بڼه تر لاسه کوئ.
ویډیو وګورئ او ووایئ چې ایا کولای شئ له دې ویډیو د یوې سرچینې په توګه په خپل راپور کی کار واخلئ؟

https://www.youtube.com/watch?v=wU2Z0D2islo

AIJU
Afghan independent Journalists Union
اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

یادونه:

له ځانه جوړې شوې کیسې خلک متاثر کولای شي.

د کرونا ناروغۍ د خپرېدو په لومړیو کې د کرونا په اړه په سوشیال میډیا کې ډول، ډول ځرګندوني کېدې، چې په ځینو یې خلکو باور هم کاوه.

بېلګه: افغانستان کې د سوشیال میډیا له لارې د شپې شایعه خپره شوه چې تور چای د دغې ناروغۍ تر ټولو غوره درملنه ده.

تاسو به په یاد لرئ چې خلکو یو بل ته زنګونه کول، خپلوان او ملګري یې له خوبه پاڅول او دا پیغام یې ورته ورساوه.

ډېر خلک له خوبه پاڅېدل او تور چای یې نوش جان کړ، خو وروسته پوه شول چې دا هسې اوازه وه.

AIJU
Afghan independent Journalists Union
اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

خو ډیری جعلی خبرونه فلټر کولی شو.

د بېلابېلو تخنیکونو له لارې چې ځینې یې پورته یاد شول، کولای شو خپاره شوي معلومات تایید او یا رد کړو او د سموالي او ناسموالي په اړه یې خبر خپور کړو.

تایید شوي معلومات هغه دي چې تاسو یې د سموالي لپاره ثبوت ولرئ او که څوک مو پر خبر شک وکړي ثبوت ورته وړاندې کړی شئ.

جعلي خبرونه رد کړئ!

ناسم خبرونه او شایعات رد کړئ او د رد لپاره یې هم باید ثبوت ولرئ، ځکه چې که یوه شایعه پر ټولنیزو رسنیو ډېره خپره شي، خلک باور پرې کوي او رد یې هم خبري ارزښت لري، تر څو خلک په ناسمو خپرو شویو خبرونو باور ونه کړي.

AIJU
Afghan independent Journalists Union
اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

دری ټکی چی د یو راپور د تصدیق لپاره مهم دي:
۱ - ځای – ایا واقعه هغه ځای چی ویل کیږي پېښه شوې؟

یو چا ویډیو رالیږلې، وایي دغه پېښه نن کابل کې شوې.

ویډیو وګورئ
https://www.youtube.com/watch?v=16bAhJSL2-o

ایا باور کولای شئ چې دا پېښه نن کابل کې شوې ده؟

AIJU
Afghan independent Journalists Union
اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

- **نښته** –ایا پیښنه هغه وخت رامنځته شوې چې ځینې کسان یې ښیي؟

تصور کړئ ما تاسو ته وویل چې د ملګرو ملتونو د سرمنشي مرستیاله امنه محمد نن کابل ته راغلې او دا یې انځور دی:

اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

انځور واقعی دی او په افغانستان پوری اړه لري، خو تېر کال په مرغومي میاشت کې اخیستل شوی.

نو ځکه خو وایو چې دا خبر غلط تاریخ لری او ناسم دی.

اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

۳ ـ سرچینه –ایا هغه کس چی موږ ورڅخه معلومات اخلو پری باور کولی شو؟ ایا هغه موږ ته حقیقت وایی؟ هغه څوک دی؟ هغه د دې معلوماتو په اره څنګه پوهیږي؟ ایا هغه د پېښې شاهد دی؟ ایا هغه کارپوه دی؟ ایا هغه یوازې د یو ملګری څخه اوریدلي او ...؟

که زه درته ووایم چې کابل کې د شل میلیون ډالرو په لګښت یو لوی تفریحي پارک جوړیږي، پوهیږم چې زما په ویلو باور نه کوئ او خبر هم نه جوړوئ، خو که د افغانستان حکومت ووایي، تاسو به هڅه وکړئ چې دا خبر ژر خپور کړئ.

اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

 څوک د یو مهمې پیښې شاهد وو؟

د خبرو کولو لپاره مهم خلک څوک دي؟

څوک تاسو ته دروغ وايي؟

AIJU
Afghan independent
Journalists Union
اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

نبنو نبنانو ته مو پام وي!
ویل کیږي چې دا انځور تهران کې تر یوې چاودنې وروسته اخیستل شوی،
باور پرې کولای شئ؟

AIJU
Afghan independent Journalists Union
اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

حکم فکت‌چیک

صحیح/ درست: ادعا مطابق شواهد موجود دقیق است.

عمدتاً صحیح/ عمدتاً درست: این ادعا دارای عناصر حقیقت است، اما بر بنیاد شواهد موجود یا کاملاً دقیق نیست یا نیاز به توضیح دارد.

اثبات نشده: شواهد موجود ادعا را رد و یا تایید نمی کند.

گمراه کننده: عناصر ادعا دقیق است، اما به گونه ای گمراه کننده ارائه شده است و سوی تعبیر را به وجود می آورد.

اغراق آمیز / دست کم گرفته شده : ادعای اغراق آمیزی که واقعیت ها در آن نادیده یا دست کم گرفته شده است. (افراط و یا تفریط شده است)

نادرست: ادعا بر بنیاد شواهد مجود نادرست است.

AIJU
Afghan independent Journalists Union
اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

د فکت چیک راپورونو بېلګې:

په کندهار کې د هند د قونسلګرۍ تړل کېدو خبر ناسم دی

https://tinyurl.com/5n98z7uj

در اظهارات مبتنی بر موجودیت اجماع ملی برای روند کنونی صلح مبالغه می‌شود

https://tinyurl.com/5n7ufm49

له جنرال باجوه سره د عبدالله د خندا انځور تر ډېره سم دی

https://tinyurl.com/hkbyxarh

?

AIJU
Afghan independent
Journalists Union

اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه